

به نام خدا

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده ادبیات

عنوان:

عوامل موثر بر شکل گیری دموکراسی آتن
(از اوایل هزاره اول تا آغاز جنگ های پلوپونز)

استاد راهنما:

دکتر کریم سلیمانی

استاد مشاور:

دکتر بیگدلی

تحقیق:

بهرام دلپاک

خرداد ۸۸

این رساله در تاریخ ۱۴/۴/۸۸
به شماره ۱۷ هفتم و در روز ۱۵ خرداد
نفع شد.

Handwritten signature and scribbles

۱۳۸۸/۱۰/۲۷

کتابخانه مرکزی
تیمسار

۱۲۹۴۹۸

پیشکش به: روح پدرم

و تقدیم به مادر فداکارم زیبا امینی که مرا به وادی عشق و آزادگی رهنمون

نمود و

همسر مهربانم ژاله عزیزم که مرا مرهون تلاشهای بی شائبه اش نمود

تقدیر و تشکر

خداوند را شاکرم که توانستم با کوشش و تلاش فراوان این رساله را به پایان برسانم و در راه اهداف و پیشرفت هایم یک گام روبه جلو بردارم بی تردید موفقیت در هر عرصه ایی برای هر فردی نیازمند یک سری عواملی است که این عوامل در کنار هم موفقیت فرد را فراهم می آورد این عوامل علاوه بر پشتکار و انگیزه ی خود فرد کمک و راهنمایی های اطرافیان را نیز شامل می شود و پژوهشگر نیز از این راهنمایی ها مستثنی نیست. در این جا لازم است از کلیه کسانی که در امر این رساله مرا یاری رساندند تشکر و قدردانی کنم. از اساتید محترم جناب آقایان دکتر سلیمانی استاد راهنما که در طول مراحل این رساله بارها و بارها مرا از راهنمایی های خود بی نصیب نکردند و دکتر بیگدلی استاد مشاور که مرا رهین زحمت های خود کردند سپاس و کمال تشکر را دارم و همچنین از استاد محترم داور تشکر می کنم که زحمت خواندن و داوری این رساله را بر عهده گرفتند و تلاش کردند تا جهت اصلاح و بهتر شدن این رساله نواقصی را که در آن وجود دارد یادآوری کنند.

چکیده

کشور یونان با تأثیرپذیری از دیگر تمدنهای همجواری و داشتن فیلسوفان بزرگ توانست خود را به عنوان اولین نوع حکومت دموکراسی در جهان باستان بشناساند. آتن به عنوان مرکز این حکومت نقش بسزایی در پیشرفتهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی یونان داشت. آتنی‌ها قومی بودند که در عقاید و نظرهای خود تسامح داشتند، مردمی هوشمند و مبدع و مبتکر که پس از قرن‌ها موفق شده بودند که خواهشها و آرزوهای خود را به صورت مجموعه قوانین، مدون کنند و دستگاه مناسبی برای اجرای آن بسازند. یونان باستان یک تمامیت واحد سیاسی نبود بلکه مرکب از چندین صد پولیس (شهر) می شد که هر کدام از این شهرها مستقل، خودمختار و یک جامعه‌ی تمام عیار سیاسی و نسبتاً اقتصادی را در خود داشت. دموکراتیا وسیعترین شکل تقسیم حقوق سیاسی یونان به شمار می رفت اگرچه این نوع حکومت با آنچه امروزه دموکراسی نامیده می شود فاصله داشت اما دموکراتیا بسیار دموکراتیک تر از امروز بود زیرا در آن قدرت سیاسی مستقیماً توسط خود شهروندان اعمال می شد. این رساله سعی دارد تا به تحلیل عواملی که در شکل گیری این دموکراسی مهم تلقی شده اند بپردازد.

کلید واژه ها : دموکراسی، دولت شهر، شهروند، الیگارش، حکومت جباری،

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	فصل مقدماتی
۶	مداخل
۷	سئوالات تحقیق
۷	۱- سؤال اصلی
۷	۲- سئوالات فرعی
۸	فرضیه ی اصلی
۸	فرضیه ی فرعی
۸	روش و نوع تحقیق
۸	هدف تحقیق
۸	فایده و اهمیت تحقیق
۹	پیشینه و ادبیات تحقیق
۱۰	دشواریها و موانع تحقیق
۱۰	حدود و نقطه تمرکز
۱۰	سازماندهی تحقیق
۱۱	معرفی و نقد منابع
۱۱	۱- منابع اصلی
۱۳	۲- مطالعات
۱۶	فصل اول : تمدنهای باستانی ماقبل تمدن یونان
۱۷	اوضاع جغرافیایی یونان
۱۹	تمدنهای دریای اژه
۱۹	۱- تمدن کرت
۲۰	وضعیت اجتماعی و سیاسی کرت
۲۲	۲- تمدن می سن
۲۴	۳- تمدن دوری
۲۷	فصل دوم : زمینه های شکل گیری تمدن یونان
۳۰	۱- تمدن هومری
۳۱	ویژگی های تمدن هومری
۳۲	۲- مذهب در یونان قدیم و سیر تحول آن در قرون بعدی

۳۶
۳۹
۴۱
۴۲
۴۴
۴۷
۵۱
۵۱
۵۲
۵۳
۵۳
۵۶
۵۶
۶۴
۶۷
۶۸
۷۴
۷۶
۷۸
۸۳
۸۵
۸۵
۸۷
۸۸
۹۰
۹۰
۹۲
۹۳
۹۵

۳- تأثیر تمدنهای همجوار بر تمدن یونان

فصل سوم : پیدایش دولت شهر

۱- تعریف شهر

۲- دولت شهر مبنای دموکراسی آتن

۳- چگونگی پیدایش دولت شهر

۴- دولت شهر و ویژگیهای آن

۵- عناصر اصلی دولت شهر

میادین

اکروپولیس

معبد

آگورا

۶- نقش پرستشگاهها در وحدت و تکامل فکری دولت شهرها

۷- مهاجرت و تأثیر آن بر تحرک فکری یونان

فصل چهارم : سیر تحول دولت و نقش اصلاح طلبان

۱- دراگون

۲- سولون

۳- حکومت جباری

ظهور پی زیسترات

۴- کلیستن مؤسس دموکراسی آتن

فصل پنجم : دموکراسی و نهادهای آن

۱- تعریف دموکراسی

دموکراسی در آتن و روش اداره ی آن

۲- طبقات اجتماعی آتن

۳- روابط دولت و شهروند در آتن باستان

۴- ارکان دموکراسی

عدالت

آزادی

قانون

۵- نهادها و مقامات سیاسی آتن

۹۵	شورای آرئویاز
۹۶	آرخون
۹۷	اکلسیا (مجمع عمومی)
۹۸	شورای بانصد نفره
۹۹	هلیایا (دادگاه)
۹۹	استراتژها
۱۰۱	فصل ششم: دموکراسی دولت شهر آتن در قرن پنجم ق. م
۱۰۳	۱- عامل نظامی و تأثیر هجوم ایران بر تحکیم دموکراسی
۱۰۶	۲- نگاهی کوتاه به اوضاع آتن در قرن پنجم تا ظهور پریکلس
۱۰۸	۳- پریکلس و اوج دموکراسی آتن در قرن پنجم
۱۱۴	نتیجه گیری
۱۱۹	فهرست منابع و مأخذ

فصل مقدماتی

درباره موضوع

مطالعه‌ی سه چهار قرن زندگی مردم آتن و علاقه‌ی آنان به سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود باعث شده تا هرگاه درباره‌ی فرهنگ یونان بیندیشیم ناخودآگاه ذهنمان متوجه آتن شود و در واقع آتن و یونان دو کلمه هستند که می‌توان هر یک را هنگام یادآوری از خاطرات گذشته جانشین دیگری ساخت. پیدایش فرهنگ با شکوه یونان باستان امری اتفاقی و ناگهانی نبود. بلکه از درون قرن‌ها تمدن یونانی سر بر آورد که پیشینه‌اش به دو هزار سال قبل از میلاد بر می‌گردد. یونانی‌ها قوم هند و اروپایی و صحراگردی بودند که حدود دو هزار سال قبل از میلاد به شبه جزیره‌ی یونان وارد و به تدریج از طریق مردم کرت متمدن شدند. اما در اوایل قرن یازدهم یونان به دلیل هجوم اقوام دیگری به نام دورین‌ها وارد عصر تاریکی شد که حدود سه قرن طول کشید در این دوره یونان روابط خود را با شهرهای حوزه‌ی مدیترانه از دست داد و همه چیز حتی هنرها و خط و کتابت به فراموشی سپرده شد. در این دوره که به جامعه‌ی هومری معروف است، شهر به منزله‌ی مرکز صنایع دستی و بازرگانی هنوز بوجود نیامده بود و زندگی بر پایه‌ی اقتصاد طبیعی و نظام طایفه‌ای استوار بود، در اواخر این عصر نظام اشتراکی پدر سالاری رو به تجزیه بود و مالکیت خصوصی در حال رشد بود. در قرن هشتم یونان شامل دولت شهرهایی می‌شد که در سواحل دریاها و دره‌ها پراکنده و هر کدام از آنها از استقلال سیاسی برخوردار بودند. مالکیت خصوصی همراه با پیدایش دولت شهرها باعث شد صنایع دستی از کشاورزی جدا شود، گسترش بازرگانی و صنایع پیشه‌وری همراه با رشد دریانوردی و ارتباط با تمدنهای اقوام مختلف یونان را از لحاظ فکری، اقتصادی و سیاسی بیدار کرد. در این راه دولت شهر آتن در مراحل تکامل خود انواع نظامهای اشرافی، الیگارشسی، جباری و دموکراسی را تجربه کرد. مردم آتن بارها علیه اشراف دست به قیام زدند این قیامها گاهی به حکومت جباری و زمانی به حکومت دموکراسی منجر می‌شد. قیام مردم از جمله اصلاحاتی را توسط سولون و

سولون و کلیستن شکل داد این اصلاحات بیشتر در جهت مشارکت مردم در اداره ی امور سیاسی دولت شهر آتن بود.

در دولت شهر آتن به دلیل جمعیت اندک (به نظر ارسطو وجود دستگاه اداری دموکراتیک به جز در اجتماعات کوچک در جای دیگر امکان نداشت زیرا تنها در آنجا مردم می توانند هنگامی که می بایست تصمیم های مهم گرفته شود گرد هم آیند.) امکان تعامل فکری وجود داشت، در آتن بحثی از یک دیانت رسمی دولتی در میان نبود و اصولاً مباحث و مبانی دینی دخالت در امور عمومی دولت شهر نداشت در آتن تا حد زیادی وظیفه به عهده ی افراد محول می شد و قدرت عمومی توسط مجامع بزرگ مردمی اعمال می شد این وضع باعث شد تا افراد جامعه در امور مختلف بخصوص امور سیاسی تبحر پیدا کنند. قانون اساسی نه نوشته ای حقوقی بلکه همان شیوه ی زندگی در دولت شهر بود، عوامل بالا موجد دموکراسی در آتن شدند این دموکراسی در قرن پنجم ق.م در زمان پریکلس به متکامل ترین شکل خود رسید.

سوالات تحقیق

۱- سؤال اصلی

چه عواملی در تأسیس نهادهای دموکراتیک دولت شهر آتن مؤثر بود؟

۲- سوالات فرعی

- ۱- ساخت و پیدایش دولت شهر چه نقشی در ایجاد دموکراسی داشت؟
- ۲- ارتباط آتن با تمدنهای حوزه ی دریای مدیترانه چه تأثیری در پیشرفت فکری و فرهنگی آتن داشت؟
- ۳- مهاجرت و تأسیس مستعمرات در زندگی اجتماعی و اقتصادی آتن چه تغییری ایجاد کرد؟

فرضیه ی اصلی

موقعیت و وضعیت جغرافیایی یونان و پیدایش پدیده ای به نام دولت شهر در فرایند دموکراسی مؤثر بود

فرضیه ی رقیب

قانون گذاران و مصلحان در ظهور و ایجاد دموکراسی نقش داشتند.

روش و نوع تحقیق

با توجه به ماهیت موضوع روش تحقیق در این پژوهش توصیفی _ تحلیلی خواهد بود یعنی پژوهشگر می کوشد در مواقعی که لازم است ابتدا موضوع مورد بحث را توصیف و تشریح نماید و سپس در طی متن به تحلیل عواملی می رسد که در ایجاد دموکراسی از اهمیت بالایی برخوردارند بدیهی است که روش گردآوری اطلاعات این پژوهش عمدتاً مبنی بر استفاده از منابع کتابخانه ای می باشد.

هدف تحقیق

هدف مستقیم پژوهشگر پاسخ به سؤال اصلی است که محرک وی برای جستجو گری و پژوهش در این باب بوده است و در کنار آن پژوهشگر با مطالعه ی موارد متعدد و بحثهای مرتبط با این موضوع به دانش و اطلاعات خود تا حد امکان بیفزاید و اطلاعات لازم را در این زمینه در اختیار دانشجویان گذاشت.

فایده و اهمیت تحقیق

فایده ی این تحقیق ناظر بر جنبه های کاربردی آن است تا مورد استفاده ی دانشجویان در دانشگاهها و مؤسسات پژوهشی قرار گیرد و دانشجو با مراجعه به آن با عوامل اساسی در شکل گیری دموکراسی آتن پی ببرد و اهمیت آن به این دلیل که کمبود چنین موضوعی باعث خلاء پژوهشی برای کسانی که به موضوعات باستانی و کشور یونان علاقه مند بودند می شد پژوهشگر سعی کرده در این راستا

با استفاده از اکثر منابع موجود و قابل دسترس، تحلیلی مناسب از این موضوع ارائه دهد و عوامل و زمینه های شکل گیری دموکراسی آتن را که اولین حکومت دموکراسی در جهان است به شکلی مطلوب ارائه دهد. در مورد اهمیت موضوع همین بس که در آتن به فرد بیش از چیزهای دیگر اهمیت می دادند یعنی آنها اصل ارزش فرد و در نتیجه دموکراسی را برقرار ساختند در دورانی که یونانیها بدون داشتن ابزارهای علمی اندیشه های عمیق و آثار هنری زیبایی به یادگار گذاشتند و آنها با متکی بر تجربه و دانش و به دور از فشارها و تحمیل‌های سیاسی و مذهبی تمدنی شکوفا بوجود آوردند.

پیشینه و ادبیات تحقیق

درباره ی اغلب موضوعات پژوهشی به صورت جسته و گریخته پژوهشهایی انجام شده کمتر موضوعی می توان یافت که قبلا پژوهشی در مورد آن انجام نشده باشد و این پژوهش نیز از دیگر پژوهش ها مستثنی نیست. و در این پژوهش ها موارد مشابه و تفاوتی وجود دارد. پژوهشگر با جستجو در سایت کتابخانه های ملی و مرکزی و مجلس و کتابخانه ی دانشگاه تهران و همچنین با مراجعه به سایت ایران داک هیچ موردی را که با موضوع پژوهشگر مطابقت داشته باشد یافت نشد، کما اینکه در این جستجو یک مورد که با رساله ی پژوهشگر تا حدی مشابهت داشت یافت شد و نام آن سیر تحول دموکراسی در یونان باستان نگارش نصرالله خسروی بود با مطالعه ی آن استنباط شد که نگارنده با این دید که در یونان دموکراسی حاکم بوده سعی کرده تا بیشتر خود دموکراسی و نوع حکومت آن را با مقایسه با دیگر حکومتها بیان کند و در این راه نظریات فلاسفه ی یونان در مورد این نوع حکومت را جویا شده در این رساله شیوه ی نوشتار نگارنده بیشتر توصیفی و استفاده زیاد از نقل قول های مستقیم بوده و به تحلیل موضوعات داخل متن کمتر توجه داشته و از آنجا که دولت شهر در دموکراسی آتن نقش غیر قابل انکاری را ایفا کرده به راحتی و با اشاره ی اندکی از آن عبور کرده، علاوه بر این دامنه ی رساله ی ایشان جنگهای پلپونز را هم شامل شده و به بررسی کامل کشور یونان پرداخته است.

دشواریها و موانع تحقیق

بی تردید در نوشتن هر موضوعی که بتوان آن را به شکل مطلوب ارائه داد منابع دست اول و آثار زیادی در مورد آن موضوع باید وجود داشته باشد اما متأسفانه موضوع پژوهشگر به دلیل اینکه یک موضوع باستانی و به دور از میدان تحقیق بود و در ایران پرداختن به موضوعات باستان و آن هم نه در حیطه ی کشور ایران بلکه یونان باعث شد تا پژوهشگر با یک مشکل جدی و آن هم کمبود منابع در این باره مواجه شود. کمبود منابع همراه با ندانستن زبان یونانی یکی از دشواریهایی بود که پژوهشگر با آن دست و پنجه نرم کرد و موجب شد تا پژوهشگر با قلیل منابع دسته اول مواجه و در این راستا بیشتر متکی به منابع دست دوم باشد و به ترجمه ی کتابهایی که به زبان لاتین بودند بپردازد.

حدود و نقطه ی تمرکز (محدوده ی زمانی و مکانی)

این پژوهش عوامل مؤثر بر شکل گیری دموکراسی آتن را در محدوده ی زمانی اوایل هزاره ی اول ق.م تا اواسط قرن پنجم ق.م و آغاز جنگهای پلوپونز را در کشور یونان مورد بررسی قرار می دهد.

سازماندهی تحقیق

این پژوهش در یک فصل مقدماتی و شش فصل اصلی تدوین شده است. فصل مقدماتی شامل موارد بالا و در واقع قالب و پیکربندی پژوهش را شامل می شود.

در فصل اول به وضعیت جغرافیایی کشور مورد تحقیق یعنی یونان می پردازد و تمدنهایی که قبل از پیدایش دولت شهرها و تمدن یونان پدیدار شده اند را مورد بررسی قرار می دهد، و اشاراتی مبنی بر تأثیر آنها بر تمدن یونان بیان می دارد.

در فصل دوم زمینه های شکل گیری تمدن یونان را تشریح می کند و اینکه تمدنهای همسایه چه تأثیراتی بر شیوه ی تفکر و زندگی مردم یونان و به تبع آتن گذاشته اند

در فصل سوم نحوه ی شکل گیری دولت شهر ها را توضیح می دهد همچنین ویژگی هایی که یک دولت شهر باید داشته باشد را بیان می دارد و آتن را به عنوان نمونه ی کامل دولت شهر از لحاظ ساختاری مورد ارزیابی قرار می دهد. علاوه بر این در این فصل به تأثیر مهاجرت می پردازد که عامل مهمی در شیوه ی تفکر، اقتصاد و اجتماع آتن است.

در فصل چهارم به سیر تحول دولت آتن که از پادشاهی شروع و پس از طی مراحل الیگارشی و جباری به دموکراسی منجر می شود را تشریح می کند و نقش اصلاح طلبان را در کامیابی دموکراسی مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

در فصل پنجم نگاهی دارد به رابطه ی دولت و شهروند و طبقات اجتماعی آتن و اینکه دموکراسی در آتن چه معنا و مفهوم و ارکانی دارد. و در پایان فصل نهادهای دموکراتیک آتن را معرفی می کند. در فصل ششم تأثیرات جنگهای ایران بر تحکیم دموکراسی یونان در قرن پنجم مورد بررسی قرار می گیرد و به تشریح کارها و اهمیتی که پریکلس برای آتن داشته و زمان او اوج دموکراسی یونان بوده پرداخته شده است.

معرفی و نقد منابع

۱- منابع اصلی

اصول و حکومت آتن (ارسطو)

این کتاب قسمتی از کتاب ارسطو است که در مورد قوانین اساسی بیش از صد و پنجاه دولت شهر بحث کرده در این کتاب که فقط قسمتی از آن باقی مانده و اختصاص به آتن دارد راجع به سازمانها و تشکیلات آتن است. ارسطو حکومت آتن را از نظر تاریخی و هم از نظر طرز عمل در آن زمان مطالعه نموده و روش او به تمام معنی عینی و علمی است.

سیاست (ارسطو)

این کتاب نیز اثر ارسطو است اهمیت عمده ی ارسطو برای این است که این فیلسوف برای علم سیاست روش خاصی قائل شده و آن را علمی مستقل تلقی کرده و در این کتاب افکار و عقاید به صورت روشن و واضحی بیان شده و احتمالاً با همان عقاید علمی خود مؤلف تطابقت داشته باشد. این کتاب پایه اخلاقی حکومت دموکراتیک شناخته می شود. نکته ی مهمی که در این کتاب به چشم می خورد این است که در آن ترتیب مطالب و فصل بندی دیده نمی شود مثلاً در بخش هفتم، ارسطو مبنای یک دولت ایده آل را شرح می دهد در حالیکه بخش های چهارم تا ششم حاوی بحث مربوط به دولت های واقعی است نه دولت های ایده آل و احتمالاً بخش هفتم دنباله ی بخش سوم می باشد.

تاریخ جنگ پلوپونزی (توسیدید)

تاریخ جنگهای پلوپونزی که توسط توسیدید نوشته شده مربوط به ۲۴۰۰ سال پیش یعنی همزمان با شروع جنگ در سال ۴۳۱ که بین آتن و اسپارت روی داد نوشته شده است. توسیدید در این کتاب علل فوری و درازمدت جنگ را با روشی واضح و نظامدار بررسی نموده، در این جنگ چون اکثر شهرهای یونان در آن شرکت کرده اند اهمیت زیادی دارد. اگر چه این کتاب به وقایع بعد از موضوع پژوهشگر می پردازد ولی از آنجا که پریکلس در این جنگ شرکت کرده و به مناسبت شهیدان سال اول جنگ سخنرانی کرده بسیار حائز اهمیت می باشد زیرا در سخنرانی او ویژگی ها و خصوصیات مردمان و شهر آتن را به روشنی نمایان می کند.

حیات مردان نامی (پلوتارک)

این کتاب اثر پلوتارک می باشد وی دارای آثار ادبی و تاریخی و فلسفی زیادی است که مهمترین اثر او همان شرح حال های موازی یا بیوگرافی است پلوتارک در این اثر بیشتر به بررسی احوال شخصیت های لشکری و کشوری و دانشمندان پرداخته بویژه شاهان و سرداران ایران و یونان را با هم مقایسه

و از آن نتایج اخلاقی گرفته است. همچنین به جزئیات خصوصی آنها نیز توجه داشته و گفتگوهای مهم سیاسی و نظامی این اشخاص را در کتابش آورده است. این کتاب در بررسی شخصیت پریکلس بسیار مهم می باشد.

تاریخ هرودت

هرودت را به درستی پدر تاریخ نامیده اند چون اثر او به نام تاریخ جنگهای ایران را معمولا نخستین تاریخ واقعی در تمدن غربی می دانند در حقیقت کتاب او از کهنترین نثر یونانی است که دست نخورده به ما رسیده است مایه ی اصلی کتاب هرودت شرح معارضه ی یونانیان و ایرانیان است که به نظر او مبارزه میان آزادی و استبداد نوع شرقی است. علاوه بر این آداب و رسوم و اعتقادات و نهادهای اقوام عمده ی غیر یونانی را به تفصیل بررسی می کند. اگر چه کتاب او از تعصبات ملیتی خالی نیست و همواره باید با نگرش و دید انتقادی به نوشته های او نگریست. اما منبع مهمی برای تاریخ یونان و ایران می باشد. هرودت برای کسب اطلاعات سفرهای زیادی کرده و به منابعی متکی گردیده که ما امروزه آن را تاریخ شفاهی می نامیم. هرودت در قصه گویی استاد بود و نسبت به موضوعات مورد بحث از شیوه ی نقادی هم استفاده می کرده است.

۲- مطالعات

تاریخ تمدن ویل دورانت

تاریخ تمدن ویل دورانت را می توان به راستی دایره المعارف تمدن دانست. این کتاب ده جلدی مجموعه ای است کامل و هر چیز را به جای خود شامل است. در این کتاب پژوهشگر از جلد دوم آن که تاریخ یونان می باشد استفاده نموده و نویسنده در کتابش سعی کرده از ویژگی های هر تمدنی سخن بگوید و سهم هیچ ملتی را در تمدن بشری پایمال نسازد. در این کتاب از دوران مجد و جلال یونان باستان

و انگیزه های پیدایش این تمدن پرشکوه سخن رفته و چگونگی حیات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی آن را به دقت شرح داده است.

تاریخ یونان قدیم (بهمنش)

این کتاب تألیف احمد بهمنش است که تاریخ یونان را از آغاز تا جنگ پلوپونز بررسی کرده در این کتاب مؤلف، سیر وقایع یونان و جنگهایی که با ایران شده را به ترتیب زمانی بیان نموده این کتاب به دلیل وجود نقشه هایی که در لابه لای آن وجود دارد به فهم مفاهیم و اوضاع جغرافیایی یونان کمک زیادی کرده اما نیاوردن منابع کامل و کافی و ارجاع به آنها جز در مواردی اندک از نقص های این کتاب می باشد. به هر حال برای تمدن یونان از منابع دست دوم مهم به شمار می رود.

تاریخ باستان (رابینسون)

این کتاب نوشته ی چارلز الکساندر می باشد. این کتاب از دوران ماقبل تاریخ شروع و تا مرگ ژوستی نیان پادشاه رم را در بر می گیرد. بخش هایی از این کتاب درباره ی یونان می باشد و در آن به نحوه ی شکل گیری دولت شهرها و همچنین روابط با ایران و جنگهای آنها سخن به میان رفته نکات اساسی در این کتاب به صورت مختصر بحث شده و خواننده را بیشتر وادار می کند تا به مطالعه بیشتر به تجسس و تفحص بپردازد و درباره ی رویدادهای مهم آگاهی های سودمندی به دست بیاورد

تمدن مغرب زمین (فوگل)

تمدن مغرب زمین تألیف اشپیل فوگل ترجمه ی محمد حسین آریا می باشد جلد اول آن در دو مجلد چاپ شده و تاریخ جهان را از ابتدا ی عصر دیرینه سنگی تا پایان قرن بیستم به صورت مفصل شرح داده و آن را از جنبه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی و حتی مذهبی بازگو کرده و خواننده را با تمدن مغرب کاملاً آشنا می کند. در این کتاب نویسنده دلایل ظهور و سقوط حکومتها را بیان

می‌کند. و به ترتیب در هر فصل تمدنی را به ترتیب وقوع زمانی آورده است مؤلف سعی کرده سرگذشت تمدن مغرب زمین را حکایت گونه و در قالب تاریخ ارائه دهد. تاریخ روایت گونه بهترین شیوه ی یادآوری حوادث گذشته به شمار می‌رود.

تاریخ یونانیان (کیتو)

این کتاب اثر کیتو یونان را از هنگام شکل گیری تا جنگهای پلوپونز چه از لحاظ دولت و چه از لحاظ دین و مذهب تحلیل و تشریح می‌کند و یکی از کتابهای مهم در زمینه ی مطالعه ی تاریخ یونان می‌باشد.

مدنیت و جامعه ی مدنی در بستر تاریخ (ممفورد)

این کتاب اثر پروفیسور لوئیز ممفورد مورخ و جامعه شناس آمریکایی است. ممفورد در این کتاب به تشریح سیر تکوین و تطور جامعه ی انسانی از حدود پانزده هزار سال پیش در بین النهرین می‌پردازد و به شکل گرفتن جوامع شهری در این مناطق می‌رسد. بخش مهمی از کتاب به تشریح فلسفه ی تاریخ یونان و اوضاع اجتماعی این کشور پیش از اسکندر پرداخته است. مدنیت و جامعه ی مدنی در بستر تاریخ مدل جامعی را برای پژوهش های علمی در علوم اجتماعی و تاریخ مدنیت ارائه می‌دهد.

فصل اول

تمدنهای باستانی ماقبل تمدن یونان

تمدنهای باستانی ماقبل تمدن یونان

تأثیرات عوامل آب و هوا در پدیده های انسانی همواره مورد توجه و مطالعه ی دانشمندان و فلاسفه ی قدیم بوده کسانی مانند ارسطو و ابن خلدون هر دو به تأثیرات عمیق آب و هوا در همه ی فعالیتها و تلاشهای انسانی معتقدند. آب و هوای یونان در طی سال عموماً معتدل و ثابت بود و کوهستانها زمستانی سخت و سرد دارد. اقلیم اوقات فراغتی را برای شهروندان یونانی بوجود آورده بود تا بتوانند از امتیازات و مزایای شهر بهره مند گردند البته سطح زندگی یونانیان به خصوص در مقایسه با رومیها و دیگر ملل پایین بود و علی رغم آنکه تولید نیازمندیهای اولیه ی زندگی احتیاج به تلاش فراوان نداشت. دولت شهرهای معدودی موقعیت مستعدی برای کشاورزی داشتند. این موقعیت خاص که فضایی باز و نگرش اجتماعی بر زندگی را سبب شده بود خود موجب رشد و توسعه ی دموکراسی یونان گردید.

اوضاع جغرافیایی یونان

موقع جغرافیایی از مهمترین عوامل طبیعی است که نه تنها در شکل و نوع سکونتگاههای انسانی مؤثر می افتد بلکه پیشرفتهای اقتصادی، وسایل دفاعی، افکار و عقاید سیاسی جامعه را نیز در کنترل دارد.